

મુમતાજ બેગમ અને બાવલા જુન કેસ.

છાયાબી પ્રસિદ્ધ કર્તા,
 “ નવચેતન ” પુસ્તકાલય.
 મરાનપુરી બાગીચા, મુરેશ.
 કિંમત એક આના.

તૈયાર છે ! આજેજ ખરીદો. તૈયાર છે !

ભજવના લાયક ત્રિઅંકી ઐતિહાસિક નાટક

કાળો પહાડ

અથવા

ભારતનું ભાવિ.

કિંમત માત્ર આના આઠ વી. પી. ખર્ચ જુદું

જો તમારે સારાં અને સસ્તાં પુસ્તકો ખરીદવાં હોય

તો જરૂર એકવાર ઓર્ડર આપી ખાત્રી કરો

વાંચો

આ ચોપડીના જેવીજ હાસ્તિરચથી ભરપુર

અડવો.

મૂલ્ય આઠ આના.

મળવાનું રેકાગુ-ગુજરાતી સાહિત્ય મંદિર, લીમડાચોક, સુરત

અને

“નવચેતન” પુસ્તકાલય, અરાનપુરી ભાગળ, સુરત

લખો—“ ગુજરાતી ” સાહિત્ય મંદિર,

સજાબતપુરા, સુરત.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

• અનુક્રમાંક ૧૨૪૦૮ વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ મુમતાજ

વિષય હર : ૫૪૩૨૧૭ બોવલા

Su

પીઠ મુંબાઈની મેજસ્ટ્રેટ કોર્ટમાં નીકળેલા મુકદ્દમા બાવલા ખૂન કેસ પીરઘટ સંપદ

પ્રેસીડ્યુશનની હકીકત એવી છે કે ગઈ તા. ૧૨ મી જાન્યુઆરીએ રાત ૧૧ ઝા ના સુમારે મુંબાઈના લક્ષાધીપતી મેમન મી અબ્દુલકાદર બાવલા મુમતાજ બેગમ અને તેમના પોતાના સેક્રેટરી સાથે મોટરમાં બેસી મલબાર હીલ તરફ ફરવા જતા હતા તેવામાં અચાનક એક મોટરકાર આવીને આથડી. એ મોટરકારમાંથી પાંચ માણસો કુદી પડ્યા અને બાવલા ઉપર ગોળીબહાર કર્યો હતો એથી બાવલા મરણ પામ્યા હતા અને મુમતાજને પણ ઇજા થઈ હતી. મુંબાઈની બહોશ પોલીસે લાંબી મુદત તપાસ કર્યા પછી દશ આરોપીઓની ધરપકડ કરી હતી. ૧ સરદાર આનંદાવ ફણસે, ૨ એસ આર ડીગે, ૩ પી. બી. પાડે, ૪ અબ્દુલ લતીફ, ૫ મુમતાજ મહમદ, ૬ કુરામતખાન નીઝામતખાન, ૭ અકબરશાહ મહમદશાહ, ૮ બહાદુરશાહ મહમદશા, ૯ મહમદશરી, ૧૦ અહમદશરી ઉપર મુજબના આરોપીઓને પકડી સરદાર તરફથી મુકદ્દમે ચલાવવા પબ્લીક પ્રેસીડ્યુટરની ફરમાસથી મી. કેનેથ કેંપબેરીસ્ટર હાજર હતા. ઉપલા દશ આરોપીઓમાં બે મુંબાઈ અને ૮) હિંદોરના છે,

મુમતાજ વારાંગના.

મુમતાજે હિંદોર રાજ્યમાં પહેલ વહેલી પોતાની જાંઘળી ગાનારી તરીકે શરૂ કરી હતી. અને એના ઉપર હિંદોરના મહારાજા પ્રસન્ન થયા હતા. તેથી તેણે હિંદોરમાં માનીતું સ્થાન મેળવ્યું હતું ત્યાર

પછી ઘણા વર્ષે મુંબઈના લક્ષ્મીપતી ગ્રહસ્થ મી. આવલા તેના ઉપર મોઢ પામ્યા અને મુમતાજને મુંબઈમાં લેઈ અ.વ્યા.

આવલાના ખુનની હકીકત

તા. ૧૬ મી ડીસેમ્બરે મરહુમ આવલા મુમતાજ સાથે લોનાવાલા ગયા હતા. તે પહેલાં તારીખ ૧૨ મી ડીસેમ્બરે તહોમતદાર ફાજુસેએ રાત્રી મેકસ્વેલકાર ઇંદોર ખાતે મોકલી આપી હતી. એજ મોટગકાર તા. ૧૦ મી જાન્યુઆરીએ કેટલાક માણસો સાથે પુના પહોંચી હતી. જે વેળાએ મુમતાજ અને મીસ્ટર આવલા લોનાવાલામાં હતાં જે વખતે મી ફાજુસે મુંબઈમાંજ હતા અને આ રાત્રીકારને બહાદુરશા હાકિતો હતો એજ રાત્રીકાર તા. ૧૧ મી જાન્યુઆરીએ લોનાવાલા મુકામે જઈ પહોંચી હતી. પણ ખીજે દિવસે મ્યુનીસીપાલિટીના પ્રમુખની ચુટણી માટે મી આવલા આવવાના હતા. તેજ કાર ત્યાંથી ખીજે દિવસે મુંબઈ ખાતે આવી પહોંચી હતી. અને તા. ૧૨ ની સાંજે તેમાં બેઠેલા માણસોએ મલખાર હીલ આગળ મી. આવલા ઉપર હુમલો કર્યો ત્યાર પછી કાર નાસી ગઈ હતી તેના હજુ પ-તો લાગ્યો ન હતો અને તા ૧૩ જાન્યુઆરીએ આ ખીનાનો તાર ઇંદોર ખાતે મુકવામાં આવ્યો હતો ને એક આરોપીને પકડવા માં અ.વ્યો હતો.

કાવતરાનો લેહ

ઉપલા દશ આરોપીઓએ ૧૯૨૪ ના અક્ટોબર અને ૧૯૨૫ ના જાન્યુઆરી વચ્ચે મુમતાજ બેગમને ક્રીટીશની હદમાંથી નસાડવા માટે આ કાવત્રુ રચ્યું હતું અને મુમતાજને ઉપાડી લેઈ જવાને માટે

પાસે બેઠેલા મી. બાવલાનું પીસ્તોલથી ખુન કર્યું હતું ને મુમતાજને પણ છરીના ધાથી સખત ઇજા કરી હતી.

કોર્ટમાં મુમતાજ

સાડાચાર વાગે મુમતાજ બેગમને કોર્ટમાં લાવવામાં આવી હતી અને પોતાના મોઢા ઉપર તેણે ખુરખો નાખ્યો હતો તે પાંજરામાં જઈને તેણે ટાઢી નાખ્યો હતો.

મુમતાજની કહાણી

મુમતાજે-મી૦ કેપ્ટની જુઆનીમાં જણાવ્યું કે મને એક ગાનારી તરીકે ઉછેરવામાં આવી હતી અને મારી ચક્ર વર્ષની ઉંમરે હું ઇંદોર દરબારમાં ગાનારી તરીકે પ્રસિદ્ધમાં આવી અને ત્યાંથી શરૂઆતમાં હું હેદરાબાદ ગઈ હતી અને મહારાજ એ મારી પાસેથી મારું સર્વસ્વ લઈ લીધું અને મને અમૃતસર મોકલી અને પછી પાછી મને ઇંદોર બોલાવી. ત્યાં હું મહારાજની રખાત તરીકે લગભગ નવ વર્ષ સુધી રહી હતી અને તેજ વખતે મહારાજએ મારું નામ બદલી કમળાબાઈ તરીકે રાખ્યું. ત્યારબાદ હમે વીલાયત ગયા હતા પછી મને એક જીવતી પુત્રીનો જન્મ થયો હતો ને પછળથી તે પુત્રી મરી ગઈ, આ બનાવ પછી હું મહારાજ સાથે ખાનપુર સુકામે શીકાર કરવા ગઈ હતી તે વખતે મારી સાવડી માતા તેમજ મારા બાપ પણ તહીંજ હતા પરંતુ મને ત્યાં પણ સખત ઘેડીમાં રાખવામાં આવી હતી જેથી મારો મેળાપ મારા બાપની સાથે થયો નહિ તેથી આવા કેદી જીવનથી હું કંટાળી ગઈ અને મુંબાઈના કમીશનર ઉપર મેં કાગળ લખ્યો તેમજ બીજો કાગળ દીલ્લી પણ લખ્યો હતો ને,

મેં પોલીસતું રક્ષણ માગ્યું હતું તે વખતે મહારાજ તરફથી મસૂરી જવાને માટે મારા ઉપર હુકમ નીકળ્યો આ વખતે સુળે નામનો એક માણસ મારી સાથે હતો તેમજ મારા પા આંખ પણ મારી સાથેજ હતાં અને હું દીલ્હી ગઇ ત્યારે મારી અરજ પ્રમાણે પોલીસના માણસો હાજર હતા. તેથી મેં સુળેને ચોકખુ કઢી દીધું કે હવે હું મસૂર આવનાર નથી; કારણકે મહારાજની ફરથી હું કંટાળી ગઇ છું એટલે પોલીસે આવીને મને તેમના કબજે લીધા.

મહારાજની ધમકીઓ

દીલ્હીથી હું અમૃતસર ગઇ ત્યાં ઇંદોરથી ધણા માણસો મને વારંવાર મળવાને માટે આવતા હતા તેમજ મહારાજએ જકક. ઉલ્લા નામના એક માણસને મોકલ્યો હતો ને મને કહેવરાવ્યું હતું કે તું રાજપુશીથી નહી આવે તો તારા ઉપર ફરી બળજોરી કરવી પડશે, તેથી થોડા સમય પછી હું અમૃતસરથી નાગપુર ચાલી ગઇ. જકકા ઉલ્લા મને મળવા આવ્યો તે પહેલાં મેં કમીશનરની મદદથી બે ગુરખાઓને રક્ષણ માટે રાખ્યા હતાં.

મુંબાઈમાં આવી

નાગપુરમાં રામલાલ અને બીહારી એ બે માણસો મને મળવા આવ્યા હતા. અને નાગપુરથી મુંબાઈ આવીને સરકાર પાસે મારો ઈરાદો રક્ષણ માગવાનો હતો કારણ કે ઇંદોર મહારાજના માણસો મારી પાછળ પડ્યા હતા અને હું મદનપુરામાં રહેતી હતી ત્યાંથી રંગારાની ચાલમાં રહેવા ગઇ.

બાવલાની પીઠાન

રંગારાની ચાલમાં અલાબક્ષ નામનો એક માણસ મી. બાવલાને મારે ઘેર લાવ્યો ત્યાર પછી હું મી. બાવલાને ત્યાં પહેલી મુલાકાત પછીથી તારદેવ બાવલાના મકાનમાં રહેવા ગઈ તેમજ બાવલા શેઠ સાથે અજમેર દીલ્હી આગ્રા સીમલા વગેરે સ્થળોએ મેં મુલાકાત લીધી હતી. તેમજ તારદેવમાં એક બધાએ મારા મકાનમાં રહેતો હતો તેણે હમો સીમલાથી આવ્યા ત્યારે એક ચીકી મને આપી જે ઇંદોસ્થી આવી હતી. તે વાત મેં બાવલાને જણાવી જેથી તે બૈયાને બાવલાએ મારી કાઢી મુક્યો. ને ત્યાર પછી હું બાવલા સાથે ચોપાટીના બંગલામાં રહેવા ગઈ. તેમજ તારદેવ હું રહેતી હતી ત્યારે નતનગન નામની બાઈ પણ મને ત્રણ વખત મળવા આવી હતી તે શા કારણથી આવી હતી તે હું સમજી શકી નહીં મી. બાવલા ઉપર પણ એક બે કાગળ અંગ્રેજીમાં આવ્યા હતા જેથી બાવલાએ મને બહાર નીકળવાને એકબી ના પાડી હતી.

લોનાવલાની મુસાફરીએ

મી. બાવલા સાથે હું લોનાવલા ગઈ હતી ને ત્યાં વીસપચીસ દીવસ રહ્યાં હતાં અને મલખાર હીલ આગળ કેસ બનતા અગાઉ પાંચેક દીવસ પહેલાં હમો મુંબઈ આવ્યા હતાં તેમજ લોનાવલામાં પણ હું બાવલા શેઠના બંગલામાંજ રહેતી હતી બાવલાશેઠ મોટરમાં લોનાવલા ગયા હતા બ્યારે હું તેમજ બીજાં ટ્રેનમાં ગયાં હતાં. બાવલાશેઠની મોટર હાંકનારનું નામ મહમદશરી હતું તેમજ તેની સાથે અહમદ નામનો કીલીનર પણ હતો. હમો લોનાવલા રહેતાં હતા ત્યારે

બાવલાશેઠ રેસના દીવસે મુંબઈ આવતા હતા તેમજ અત્રે સાક્ષીના એક કાગળ બતાવવામાં આવ્યો હતો જે તેને ઓળખતાં જણાવ્યું હતું કે એ કાગળ તેના બાઈ નીસાર મહમદના હાથથી લખાયેલો હતો તે કાગળ મી. બાવલાએ મને લેનાવલા ખાતે બતાવ્યો હતો અને હમે લેનાવલાથી મુખ્ય ટ્રેનમારફન પાછાં ફર્યાં હતાં ત્યાર પછી મોટર મુંબઈ ખાતે આવી હતી. મહમદશરી ડાર્મિવર પુને કેમ ગયો હતો તેની ખબર નથી, તેમજ મુંબઈ ગયા તે દીવસ રેસ હોવાથી બાવલા શેઠ રેસમાં ગયાં હતાં બીજે દિવસે સાંજના ખાણું ખાતી વેળાએ બાવલા શેઠને કોઈ બોલાવા આવ્યું. જેથી તે નીચે ગયા હતા.

ભયંકર ચેતવણી.

પુનના દીવસે બચુલાઈએ આવીને ચેતવણી આપી કે મહમદ અલી નામનો એક માણસ બાવલાશેઠનું પુન કરવા આવ્યો છે અને તે એવા ઇરાદે કે બાવલાશેઠને મારી નાંખી તને નસાડી લેઈ જવી.

પુનના દીવસની ભયંકર સાંજ

બીજે દીવસે સાંજે મોટરમાં બેસી મી. બાવલા સાથે ફરવા ગઈ હતી. અને અમારી મોટર મહમદશરી હાંકતો હતો. અને અમે મહેલાં એપોલોબંદર ગયાં અને ત્યાંથી અનુક્રમે કોલાબા-મહાલક્ષ્મી તોપખાના અને છેવટે ત્યાંથી ચોપાટી તરફ પાછાં ફર્યા, ત્યારે બાવલાના મિત્ર મેથ્યુસ મળ્યા તેમને મોટરમાં બેસાડી મલબાર હીલ તરફ હંકી હેંગીગાર્ડન આગળ પહોંચ્યા એટલામાં મોટરના બોમ્બેની

અવાજ સંભળાયો, જેથી હમારા ડ્રાઇવરે મોટર ધીમી કરી એટલામાં પેલી મોટર આવી હમારી મોટરના આગલા ભાગમાં અચડાઇ અને તેથી અચકાઇ હમારી ગાડીની બત્તીઓ હેલવાઇ ગઇ અને પેલી મોટરમાંથી સાત આઠ માણસો બહાર કુદી પડ્યા અને હમારી મોટરમાં ચઢી મયાં અને હું બાવલાની ડાબી બાજુએ બેઠી હતી ત્યાં એક માણસે પુછ્યું 'તું હમારી બાઇને ક્યાં લઇ જાય છે એમ કહી તરતજ પીરતોલના બહાર કર્યા અને મને મોટરમાંથી બહાર ધસડી કાઢી અને મારા ઉપર ચપ્પુના ધા કર્યા ને વખતે હું ગભરાઇ ગઇ અને ખુમો પાડવા લાગી એટલામાં એક સારજન્ટ આવી પહોંચ્યો તેણે મને ચપ્પુ મારનારને પકડ્યો અને મને બાવલાની મોટરમાં તેની સાથે બેસાડી અને આ જગ્યાએ સુમતાજી રખડ જણાવી દીધું કે ચપ્પુ મારનાર તે મોટર ડ્રાઇવર મહમદસી હતો અને તેના સાગરીતોએ આખી કપડાં પહેર્યાં હતાં.

સુમતાજની બચાવ માટેની ચરજ.

આ વખતે સુમતાજે મેજિસ્ટ્રેટ આગળ જણાવી દીધું કે ઇંદોરના મહારાજાએ મને તથા મારા કુટુંબને કેટલાક વર્ષથી કેદી જેવી રિયતિમાં રાખી મુક્યાં હતાં તેમજ મારા અહીંયાં આવ્યા પછી મને ધણી ધમકીઓ પાછી લઇ જવાને માટે આપી હતી અને મારા મુંબઈ આવ્યા પછી બાવલાના ખુનનો કેસ બન્યો હતો તેમજ કોર્ટ સમક્ષના કોઇ પણ આરોપી પર મારો દોષ નથી પરંતુ હું દીક્ષીર હું કે મારા ભાગતા વળગતા પક્ષના માણસો અને અહીં બધા કાબજ નથી. જે પક્ષો આને કોર્ટની સમક્ષ હાજર નથી તેમજો સમક્ષે કરનારી અને આ બાબત સાથે સંબંધ ધરાવનારી બાબતો.

રજી કરનારી જીદી અરજી કરવાની મને સલાહ મળે તો મારા ધારના હીમાયતી મારફત ન્યાયની ખાતર નોંધાવવાની મને રજા આપશો. તેમજ મને હવે મારા જીવ વીધે ગણોજી બચ છે તેથી જો આપના તરફથી પગલાં ભરવામાં નહીં આવે તો મારો તેમજ મારા કુટુંબનો જીન જોખમમાં છે, તેથી મારા રક્ષણ માટે તમે નામદારને અરજ કરું છું.

તા. ૨૭ મી ની જીખાની.

તા. ૨૭ મીને શુક્રારે મુમતાજનો મામો અલ્લાખક્ષ ટેકસી કાઢવર તથા માસી નતનજન અને ઇંદોરની મુંબાઈની મીલકતના કારભારી મુલગાવકરની જીખાનીઓ લેવાઈ હતી. અલ્લાખક્ષ અને નતનજનની જીખાનીઓમાં જણાવ્યું હતું કે તેઓ પોતાની ટોળા સાથે હંચુજસરોડ ઉપર આવેલા ઝોરેરા હાઉસ ઉપર રહેતાં હતાં અને મુમતાજને ઉઠાવી લઈ જવા માટે નવીન યુક્તિઓના પ્રયાસ ચાલુ હતા. અલ્લાખક્ષ અને નતનજન બંનેને આ ટોળાએ બોલાવ્યાં હતાં તે ખાતખી બાવલાને અલ્લાખક્ષે છુપી રીતે આપી હતી તે ચેતતા રહેવા માટે કહ્યું હતું અલ્લાખક્ષે કહ્યું કે રાત્રી મેકસ વેલકાર તેણે ધણો વખત જોઈ હતી અને પોતાના બાઈએ તેનો નાંખર પણ નોંધી લીધો હતો ઇંદોરની ટોળાએ તેના બાઈને રૂપીઆ આપી ફાડ્યો હતો તેમજ મને પણ લાલચો આપી હતી પણ મુમતાજ મારી સગી હોવાથી તે કાળા કૃત્યમાં બળવાની મેં ચોક્ખી ના પાડી હતી નતનજને જીખાનીમાં જણાવ્યું હતું કે બાવલા જસુબાઈને કાઢી કહેતાં હતા તેણે પણ ઝોરેરા હાઉસ સોમરસેટ પેલેસની મુલાકાત લીધી હતી મુલગાઉકરે રાત્રી મેકરવેલ કાર ક્યારે ખરીદાઈ અને તે ઇંદોર ક્યારે

મોકલવામાં આવી તેનો ખુલાસો કર્યો હતો એવું ડ્રાઇવર પ્રધાનનું કહેવું હતું કે બહાદુરશાહ નામનો મોટો ડ્રાઇવર એ કારને હાંકી જતો હતું એવું ડ્રાઇવર પ્રધાનનું કહેવું હતું. પ્રધાને તે કાર મલબાર હીલ આગળ જોઇ હતી શનીવારે લેફ્ટેન્ટ બક્ષ અને સ્ટીફન નામના બે અંગ્રેજોએ જુગ્યાનીમાં જણાવ્યું હતું કે મલબાર હીલ આગળ બાવલાના ખુનનો કેસ જોયો હતો અને બદમાસના હાથથી મુખતાજને બચાવી હતી. મોટર ડ્રાઇવર પ્રધાને જુગ્યાની આપતા કહ્યું હતું કે ખુનનાં દીવસે પોતે એક મુસલમાન સરદારને મોટરમાં બેસારી મલબાર હીલ આગળ લઇ ગયો હતો. અને તેઓ ચોબ્યા હતા તે દરમ્યાન રાત્રી મેકસ્વેલ કાર જતાં તેણે જોઇ હતી અને બીજે દિવસે તેણે સાંભળ્યું કે બાવલાનું ખુન થયું. આ કેસનો વધુ પુરાવો આપતાં મી. પ્રધાને જણાવ્યું કે પોતે એક માળીને લેઇ ઈંદિરમાં ગયો હતો અને તેણે કોઇ સૂઝને નહીં એવી રીતે તાર કર્યો હતો. આ વખતે ૨-૩૦ થવાથી કોર્ટ લંચ માટે ઉઠી હતી.

લંચ પછીની બેઠક.

લંચ પછી ૩-૩૦ વ.ગે કોર્ટ મળતાં મી. વેલીનકરની ઉલટ તપાસથી મી. પ્રધાને જણાવ્યું હતું કે રાત્રી મેકસ્વેલ કાર મેં જોઇ હતી જેમાં ત્રણ આગળ અને ત્રણ પાછળ માણસો બેઠેલા હતા તે એજ કાર હતી તે હું ચોક્કસ કહી શકતો નથી. પરંતુ બીજે દીવસે ખુનની વાત છાપામાં બહાર પડવાથી મને તે મોટરકાર યાદ આવી. વળી બદમાસો રાત્રી મેકસ્વેલ કારમાં બેસી ખુન કરવા માટે ગયા હતા એ બાબત પણ મારા જણવામાં આવી.

ધોંડુ માળીની જીભાની.

ત્યાર પછી ધોંડુ માળીએ મી. કેંપની તપાસમાં મહેર કયું કે હું સોમરસેટ હાઉસમાં માળીનું કામ કરું છું આ ખુનનો કેસ બન્યો તે પહેલાં હું ઓરોરાં હાઉસમાં હતો તે વખતે ત્રીજો આરોપી બહાદુરશાહ એ આરોપી લેઇને મારી પાસે આવ્યો તે બે માણસોમાં એક હીદુ અને બીજો મુસલમાન હતો તે બંગલામાં ગયાને બારી બારણાં બંધ કરી દીધાં તેજ સાંજે ઇદારથી રતી મોટરકાર આવી હતી ને તેમાં છ માણસો બેઠેલા હતાં અને બીજો દીવસે પણ ઓરોરા હાઉસનાં બારી બારણાં બંધજ હતાં તેમજ ઇદારથી આવેલાં માણસો પણ ત્યાંજ હતાં તે સાંજે ૫-૩૦ મોટરને ગેરેજમાં બહાર કાઢવામાં આવી ને પેલા માણસો અંદર બેસી ગયા ત્યાર પછી બહાદુરશાહે મને સમજાવતી આપી કે આ મોટર બોપાળથી આવી છે.

માળીને અપાયેલી ધમકીઓ.

બહાદુરશાહે કહ્યું કે આ વાત તું ફોડીશ તો તને મારી નાંખવામાં આવશે પછીએ શાક્ષીએ જણવ્યું કે મને ત્યાર બાદ મુલગાંવકરે ઇદાર મોકલ્યો હતો હું ૧૧૧ વાગે પહોંચ્યો, બેસે મારી સાથેજ હતો. મોટરમાં બેસાડી મને તોપખાને લઇ જવામાં આવ્યો, ત્યાં મને ચેતવણી આપી ઇદારમાં ધરપકડ થાશે છે તે કાઢને કહેવું નહીં બીજો દીવસે મુબાઇ જઇ મુલગાંવકરને મળ્યો તેણે મને ખુન સંબધી બાતમાં કાઢને ન આપવા ચેતવણી આપી પછી હુપી પોલીસ મહે પકડી ઇદાર લઇ ગઇ.

બાવલાનો ડ્રાઈવર ફરી ગયો.

ત્યારબાદ તા. ૩૧ મી એ બાવલાના સોફ્ટવેરની જુથાની બેવામાં આવી તેમા સોફ્ટવેર મહામદશ્વકીએ જણાવ્યું કે પોલીસ તરફથી જે સ્ટેટમેન્ટ રજુ થાય છે તે તદ્દન જુઠું છે ને હું જે કહું છું તેજ વાત ખરી છે. આ બાજુ પલટાચલી જોઈને મેજિસ્ટ્રેટ મી. કેપને

સ તમે પોલીસ કમીશનરની હાજરીમાં મી. જેકીસને કહ્યું હતું કે બહાદુરે તમને એવી વાત કરી હતી કે જો તું સુમતાજને નસાડવા માટે અમને મદદ કરસે તો મહારાજ તરફથી રૂ. ૫૦૦૦ ઇનામ મળશે.

જ.—મેં આવું કંઈ પણ કહ્યું જ નથી.

સ.—બહાદુર તને ખૂનના દીવસે સાંજે મળ્યો હતો અને તને મોટર થોભાવતું કહ્યું હતું આ પ્રમાણે કહેવાતું તે કમુલ્યું હતું એવું સ્ટેટમેન્ટ મી. જેકસન આગળ નોંધાવ્યું હતું.

જ.—ખીલકુલ નહીં.

સ.—પોલીસ તરફથી સ્ટેટમેન્ટ જે તને પાછળથી બતાવવામાં આવ્યાં હતાં તે તેં કરેલા કે નહીં.

જ.—નહીં સાહેબ પોલીસે મને જાપરજસ્તીથી સ્ટેટમેન્ટ કરવાની ફરજ પાડી હતી સાક્ષીએ પોલીસ આગળ કરેલાં બધાં સ્ટેટમેન્ટો કરવાનો ઇન્કાર કર્યો હતો અને ગી. કેપની તપાસ બંધ કરી હતી આ વખતે મી. વેલીનકરે પોલીસ સમક્ષ કરેલા સ્ટેટમેન્ટોની નકલો આપવાની ના કહી હતી આવી રીતે બાજુ પલટાઈ જવાથી મેજિસ્ટ્રેટ મહામદ શરીને જેલમાં રાખવા હુકમ કર્યો હતો.

ત્યારબાદ મી. કે'પે એમ્પાયર હોટેલના મેનેજરની જુગ્યાનીલીધી હતી મેનેજર ગોપાલ સ્વામીએ જણાવ્યું કે ગયા સપ્ટેમ્બરમાં મારી હોટલમાં બે પરાણા આવ્યા હતા હમારી હોટલમાં રીવાજ છે કે પરાણાએ પોતાને હાથે સર્વે વીગત રજીસ્ટર માં બરવી પડે છે તેથી માફ રજીસ્ટર તપાસમાં માલુમ પડે છે કે ફણસે અને પોંડે હમારી હોટેલમાં આવ્યા હતા ત્યારબાદ ગોર્વોદ નામના લગેજ ક્લાર્ક જુગ્યાનીમાં જણાવ્યું કે બે ત્રણ મહીના ઉપર એક મોટરકાર ઇંદોર મોકલી હતી તેની રસીદ ઉપર આનંદરાવ ફણસેનું નામ હતું વળી પોલીસના મોટરખાતાના કેશીયર રામરાવ વીજયકર નામના સાક્ષીએ જુગ્યાનીમાં જણાવ્યું કે રાતા રંગની ઝેડ નંબર ૯૨૫૭ની મોટરકાર આનંદરાવ નામપર રજીસ્ટર કરવાની રજા આપવામાં આવી હતી. ત્યારબાદ આવી હતી. ત્યારબાદ કોર્ચીંગ ક્લાર્કની પણ જુગ્યાની લેવાઈ હતી.

કીલીનર અહમદની જુગ્યાની.

બાવલાના મોટાર કીલીનર અહમદે બે આરોપીઓને ઝાળા આવતાં જણાવ્યું કે મહમદ શક્ષી અને બહાદુરશાહ એ બંને દોસ્તો હતા બહાદુરશાહ મહમદ શક્ષીને ઘણીવાર મળતો બહાદુરશાહે મને કહ્યું હતું કે બોપાળના વતની છે અને મુંબાઈમાં નોકરી માટે આવ્યો હતો અને એક વખતે સવારના સાડાસાતના મુમારે મેં તેને રાત્રી મેકરવેલકર ચલાવતાં જોયો હતો અને મને કહ્યું હતું કે તે એક પારસી શેઠને ત્યાં ડ્રાઇવર તરીકે કામ કરતો હતો સાક્ષીએ જણાવ્યું કે હું બાવલા શેઠ સાથે બોનાવલા ગયો હતો ત્યાં પણ મેં

બહાદુરશાહને એ ત્રણ વાર જોયો હતો તેજ રાતે પુના જવાનો છે તેમ પણ તેણે મને જણાવેલું અને લોનાવલાની એક હોટલમાં પણ બહાદુરશાહ અને મહમદ શરીની મુલાકાત પણ થઇ હતી ને થોડા દિવસ લેનાવલામાં હતા તે વખતે પણ બહાદુરશાહ મહમદ શરીને મળવા આવેલો ને તે બંને જણાએ ઘણો વખત છાની છાની વાતો કરી હતી તેમજ ૧૨ મી જાનવારીએ મારા શેઠ મુમતાજને લઇ ફરવા ગયા હતા ત્યાં ચોપાટી ઉપર મિ. મેથ્યુસ મળવાથી મોટર થોભાવી અને મેથ્યુસને મોટરમાં બેસાડી હમો હેંગીંગ ગાર્ડ આગળ થઇ પસાર થતા હતા એટલામાં પાછળથી મોટર આવીને અચડી પડી અને તેમાંથી કેટલાક માણસો કુદી પડ્યા ને મારા શેઠને ધાયલ કર્યા હતા ને મહમદ શરીએ પોલીસને ખબર આપવા કહ્યું પણ મને પોલીસ મળી શકી નહીં એ રાત્રી મેકસ્વેલ કારને હાંકનાર પણ બહાદુરશાહ હતો હું પોલીસની તપાસ કરી આવ્યો તે વખતે આરોપીને દોરડાથી બાંધેલો હતો. અને શેઠને ઇસ્પીતાલમાં મોકલી દીધા હતા અને આ વાત પછી બીજે કે ત્રીજે દિવસે મહમદશરીને પકડવામાં આવ્યો.

ઇન્સ્પેક્ટર લાયન્સની જુખાની.

લાયન્સ જુખાની આપતાં જણાવ્યું કે જા. ૧૨ મી એ રાતના કલકતા મેલ મારફતે ઇંદોર ગયેલા સખસો વીશે તથા રાત્રી મેકસ્વેલ ગાડી ઇંદોર મોકલવામાં આવી તે વીશે મેં ખાતમી મેળવી હતી તેમજ તા. ૫ મી ફેબ્રુઆરી હું ઇંદોર ગયો હતો ને નંબર ૧ થી ૮ સુધીના કેદીઓને આજ્યા હતા. આ વખતે

૨૥ વાગ્યાથી કોટ લંચ માટે ઉઠી હતી ને ૩૥ વાગે કોટ મળતાં
 ઓટોમોબાઇલ કંપનીના સેલ્સ મેન નવરોજી હીલવાળાએ મી. કંપની
 તપાસમાં જણાવ્યું કે ૬ મા આરોપી ફરજિયાતે તા. ૨૩ મીએ મોટર
 માટે મને ઓર્ડર આપ્યો હતો. બીજા આરોપી ફરજિયાતે પણ તે વખતે
 સાથેજ હતો તેમજ મોટર કેટલાક માઇલની ઝડપે દોડે છે તેની
 ટ્રાયલ કરવા માટે ચર્ચગેટ અને બેન્ડસ્ટેન્ડના વચ્ચે દોડાવવામાં
 આવી હતી અને આરોપીઓને તે રાત્રી મેકસ્વેલકાર પસંદ પડવાથી
 રોકડ રૂ. ૫૧૧૧-૧૩-૦ આપી ખરીદી હતી ત્યારબાદ મિ. બાવ-
 લાના સેક્રેટરી મેથ્યુસની જુથાની લેવામાં આવી હતી. અને પોતે
 ચોપાટીપરથી બાવલાની મોટરમાં બેસી હેંગીંગ ગાર્ડન આગળ ગયા
 ને ત્યાં પાછળથી બીજી મોટરકાર આવી અથડાઇને બાવ-
 લાનું ખૂન થયું તે વાત કહી જણાવી હતી વળી જણાવ્યું હતું
 કે પોતે શક્તિ મહમદને જાળખતા હતા માફીની શરતે તાજ તરફથી
 જુથાની આપતાં દસમાં આરોપી મહમદ શક્તિએ જણાવ્યું હતું કે
 હું બાવલાનો મોટર ડાયવર હતો ને બહાદુરશાહને હું છેલ્લા સાડાત્રણ
 માસથી જાળખું છું અને મેં તે આરોપીને રાત્રીકાર હાંકતો જોયો
 હતો ને તેણે બાવલાને ત્યાં ડાયવર તરીકે રહેવા પણ મને કહ્યું હતું
 પણ જગ્યા ન હોવાથી મેં તેને ના પાડી હતી.

પેલીસ આગળનો ખુલાસો

મી.—કેમ તમોએ પેલીસ આગળ ખુલાસો કર્યો ત્યારે જણા-
 વ્યું હતું કે તમારા શેફની એક સ્ત્રી રાખેલી છે તે તમે બહાદુરને
 વાત જણાવી હતી જ. જી ના.

સ—તમે પોલીસને એમ જણાવ્યું હતું કે બહાદુરશાહે તમને એમ કહ્યું હતું કે જે સ્ત્રી તારા શેઠ સાથે હતી તે નાસી આવી હતી જ—ના.

સ—તમે પોલીસને એમ જણાવ્યું હતું કે બહાદુરે તમને મુમતાઝના કામમાં નસાડી જવાને મદદ કરવા જણાવ્યું હતું.

જ—ના.

આ વખતે મી વેલનકરે ઉઠાવેલા કેટલાક વાંધા પરથી મેજિસ્ટ્રેટ આરોપીને જણાવ્યું કે તને બધી બીના સ્પષ્ટ બીના જણાવી દેવા માટે જ માફી બક્ષવામાં આવે છે અને તેથી તારે બધો કરાર કરી દેવો જોઈએ.

મને ફરજ પાડી.

મેજિસ્ટ્રેટના સમક્ષના જવાબમાં સાક્ષીએ જણાવ્યું હતું કે બહાદુરશાહ આગળ હું બીજી જોઈએ નથી. મેં પોલીસ આગળ આપેલી હકીકત મને કહેવાની ફરજ પાડવામાં આવી ત્યારબાદ મેજિસ્ટ્રેટ મી કેપને સાક્ષીના સામા પક્ષના સાક્ષી તરીકે ઉલટ તપાસ કરવાની રજા આપી હતી. આ વખતે ૫-૩૦ વ.ગ.થી કોર્ટ બંધ થઈ હતી અને મુકદ્દમો તા. ૧ લી પર મુલતવી રહ્યો હતો.

ડૉ હડસનની જુબાની.

તા. ૧ લી. કેકટર હડસનની જુબાની બેતાં જણાવ્યું હતું કે તા. ૧૨-જાન્યુઆરીએ રાતના મી. બાવલાને દવાખાનામાં લાવવામાં

આવ્યા હતા. તેમને પીસ્તોલની ગોળીઓ ધણી ઇન્કથી કાઢી અને તે ધણી ભયંકર સ્થિતિમાં હતા. મુમતાજ બેગમ સફીઅહમદ તથા મેથ્યુસને સાધારણ ઇન્ક થવાથી તેમને હોરપીતલમાંથી રજા આપી હતી ને જણાવ્યું કે ખાવલાને ચપ્પુથી ધા કરવામાં આવ્યા હતા ડોક્ટરની જુઆની પુરી થતાં વીલીયમ રોઅર્ટ હેમન નામના યુરોપીઅન સાક્ષીએ જણાવ્યું. હું આર્મીનેવી રોઅર્ટ કંપનીનો બંદુક અને હથિયાર ખાતાના વીભાગનો મેનેજર છું. અને ખાવલાના ખુનમાં એફ-એન નામની પીસ્તોલનો ઉપયોગ થયો હતો. તે આ પીસ્તોલ ઉપરથી જાણી શકાય છે.

સારજન્ટ વોટ કીન્સનો પુરાવો.

સારજન્ટ વોટ કીન્સે મી કંપની તપાસમાં જણાવ્યું હતું કે તા. ૧૨ મી એપ્રિલના કોરનાર આગળ પોતે ડ્યુટીપર હતો આશરે ૭-૪૦ ચોકસ ખબર મળતા હું મલબારહીલ તરફ ગયો ત્યારે મી ખાવલા જમીન પર પડેલો અને મુમતાજ તેની પાસે બેઠી હતી સઘળા જખ્મી થએલા સખ્સોને ખાવલાની કારમાં બેસાડયા. અને પહેલા આરોપીને પણ બેસાડવામાં આવ્યો હતો. પહેલા આરોપીની તપાસમાં રૂ. ૨૦૦૦ ની નોટો રૂ. ૧૦૦ ના કડકામાં મળી આવી ત્યારબાદ દવાખાનામાં ઓપરેશન કરવામાં આવ્યું હતું આવી રીતે ઘણાક ખીજા પણ પુગવા લઈ તેમજ જુરીના સભ્યોના અભિપ્રાયો લઈ નામદાર જડજ સાહેબે નીચે મુજબનો રિપોર્ટ આપ્યો હતો.

નવ મુજરાત ઉપરથી

ઘર ઘરનો શણગાર.

ચતુર સુંદર સ્ત્રી વિજ્ઞાસ

અથવા

મનહર સરળ ગરબાવળી

મૂલ્ય માત્ર દશ આના

આ ગરબાવળી આધુનિક સમયને અનુસરી પ્રગટ કરવામાં આવી છે જેની અંદર ગૃહસ્થ સ્ત્રીઓ અને બાળાઓને આપવામાં આવતું સંગીતનું જ્ઞાન જેને માટે જોઈતા સ્ત્રીપયોગી ગાયનો, ગઝલો, ગરબાઓ વિગેરેનો મોટો સંગ્રહ કરવામાં આવ્યો છે જેમાં મીતાજીની ફાંચળી પૈદરબી વનવાસ સત્યભામાનું રૂપણ, રાધાજીના વિવાહ, લગ્નના ગીત, અઘરણીના મોશાળા, જનોઈ વીગેરે વખતને અનુસરી એટલી તો ઉપયોગી બનાવી છે. તેના પ્રમાણમાં કોઈમત કાંઈજ નથી. ગ્લેઝડ કાગળ ઉત્તમ આર્ટ પેપરના ટાઇટલ સાથે

આજેજ લખો,

“ગુજરાતી” સાહિત્ય મંદિર.

સલાબતપુરા-સુરત.

બાવલા કેસનો ચુકાદો.

ત્રણ જણને ફાંસીની સજા.

ચાર જણને જન્મભર દેશનિકાલ.

બે નિર્દોષ.

જયુરીએ તહોમતદાર શફી મહમદ, પુખ્તશીત્ર બત્રવંત રાવ પોંડે, બહાદુરશાહ મહમદશાહ, શામરાવ રેવાણી ડીદે અને ગંગારામ આણંદરાવ ફણસેને સર્વાનુમતે ગુન્હેગારાવ્યા હતા અને અકબરશાહ મહમદશાહ અને અબ્દુલ લતીફ મોયુદ્દીનને ૮ વિરૂદ્ધ ૧ અને ૭ વિરૂદ્ધ ૨ મતે અનુક્રમે ગુન્હેગાર ઠરાવ્યા હતા. તહોમતદારો મુમતાઝ મહમદ સૈયદ મહમદ અને કરામતખાનને સર્વાનુમતે નિર્દોષ જાહેર કર્યા હતા. શફી અહમદ, પોંડે અને ડીદે એ ત્રણને ફાંસીની સજા, બહાદુરશાહ મહમદશાહ, અકબરશાહ મહોમદશાહ, અબ્દુલ લતીફ મોયુદ્દીન અને આણંદરાવ ફણસે એ ચારને જન્મભર દેશનિકાલની સજા ફરમાવવામાં આવી હતી. અને બાકીના બે મુમતાઝ મહોમદ, સૈયદ મહોમદ અને કરામતખાન નિઝામખાનને છોડી મૂક્યા હતા.

સુરત બરાનપુરી બાગળ ઉપર આવેલા શ્રી 'અનાવિષ્' પ્રિન્ટીંગ પ્રેસમાં રઘુભાઈ લક્ષ્મણાઈ દેસાઈએ છાપ્યું અને 'નવચેતન' પ્રસ્તાવના માટે જેઠીજીનદાસ ત્રિભુવનદાસ પટેલે પ્રયત્ન કર્યું.

